

Doprinos evangelizacije humanizaciji naših odnosa

HRVOJE KALEM*

• <https://doi.org/10.31823/d.27.1.5> •

UDK: 27-31-46 • Izvorni znanstveni rad •

Primljeno: 16. srpnja 2018. • Prihvaćeno: 12. ožujka 2019.

Sažetak: Crkva je kroz stoljeća u mnogim područjima svoga djelovanja dala golem doprinos razvoju ljudskoga roda. Jedan od načina na koji je Crkva artikulirala i realizirala taj doprinos jest i evangelizacija. Cilj je ovoga članka da, nakon uvodnog dijela, koji tek upućuje na važnost novoga antropološkoga pitanja kao konteksta iz kojega proizlazi potreba za evangelizacijom koja smjera humanizaciji, osvjetli važnost evangelizacije kao permanentne zadaće Crkve te da uputi na činjenicu da je objekt evangelizacije sve ono što je ljudsko te što se živi u određenoj kulturi. U tome smislu evangelizacija se pokazuje i kao put humanizacije naših odnosa. Potom se ukazuje na izabrana konkretna područja koja je potrebno evangelizirati, a koja su se ukazala kao posljedica novonastalih kulturnih promjena, npr. ekonomija i transhumanistički projekt. Završni dio članka ističe pojedine konkretne doprinose evangelizacije humanizaciji naših odnosa, kao što su kultura suživota, kultura suosjećanja i solidarnosti, međukulturni dijalog i kultura gostoljubivosti. Na koncu članak upućuje na to da je referentna točka i horizont evangelizacije koja smjera humanizaciji naših odnosa Isus Krist, njegova osoba i djelovanje, a napose njegov stil života te način ophođenja s onima koje je susretao.

Ključne riječi: evangelizacija, humanizacija, ljudski rod, kultura, Novi Bitak, Isus Krist.

Uvod

Da bismo mogli govoriti o evangelizaciji kao doprinosu humanizaciji naših odnosa, potrebno je imati na umu antropološku pretpostavku, odnosno razjasniti ulogu tzv. novoga antropološkoga pitanja koje je dovelo do osiroma-

* Dr. sc. Hrvoje Kalem,
Katolički bogoslovni
fakultet u Đakovu
Sveučilišta J. J.
Strossmayera u Osijeku,
P. Preradovića 17, p. p. 54,
31 400 Đakovo, Hrvatska,
hrvojekalem@gmail.com

šenja poimanja i dostojanstva ljudske osobe, što za posljedicu ima i stanovitu dehumanizaciju naših odnosa.

Središte *novoga antropološkoga pitanja*, koje svoje prve korake ima u prosvjetiteljstvu, jest u tome da nova antropologija ne želi samo *interpretirati* čovjeka nego ga želi *transformirati* »u njegovoj biološkoj i psihološkoj stvarnosti, posredstvom primjene razvoja znanosti i tehnologije na ljudski subjekt«¹. U pozadini takve preobrazbe čovjeka želi se otežati potragu za Božjim tragovima u čovjeku koji je najjemenitiji Božji trag, bilo zbog toga što je čovjek stvoren na sliku Božju bilo zbog toga što je sam Bog postao čovjekom.² Dakle fenomen novoga antropološkoga pitanja razvija se oko *preobrazbe* i *redefinicije* referentnih modela života, ponašanja i vrijednosti. Na taj način mijenjaju se društvene strukture i profili civilizacije, kao i svi drugi profili (odgojni, obrazovni itd.) koji su se oblikovali tijekom stoljećā s determinirajućim doprinosom kršćanstva. Ukratko, novost antropološkoga pitanja jest u seriji redukcionizama koji svode čovjeka na objekt kojim je moguće manipulirati.³ U tom kontekstu i sam papa Franjo sa zabrinutošću podcrtava: »Vjerujem da je ovaj trenutak vrijeme najjačeg antropološkog redukcionizma. Čovjeku se događa ono što se dogodi s vinom kad postane rakija (...) Nije više vino, nego neka druga stvar: možda korisnija, značajnija, ali nije vino! Jednako je i s čovjekom: čovjek prolazi – kroz proces destilacije i završava – to kažem ozbiljno! – gubljenjem ljudskosti i postaje instrument sistema, društvenog, ekonomskog, sistema gdje vlada neravnoteža. Kad čovjek izgubi ljudskost, što nas očekuje? Događa se ono što kažemo u svakodnevnom govoru: jedna politika, sociologija i stav 'otpada'; odbacuje se ono što ne služi, jer čovjek nije u središtu. Kada čovjek nije u središtu, onda je neka druga stvar u središtu i čovjek je u službi toj drugoj stvari. Dakle, ideja je spasiti čovjeka, u smislu da se vrati u središte: društva, u središte misli, u središte refleksije.«⁴ Samo čovjek kao cjelovita osoba i kao onaj čije je dostojanstvo na prvome mjestu može biti subjekt humanizacije svijeta i naših odnosa.

¹ C. RUINI, *Nuovi segni dei tempi*, Milano, 2005., 80s. Dodajmo tomu da postoje različite antropologije tako da novo antropološko pitanje nije posve neočekivano. Svako povijesno razdoblje imalo je svoju antropologiju: klasična, srednjovjekovna, moderna, prosvjetiteljska, suvremena i postmoderna antropologija. Usp. I. SANNA, *L'antropologia cristiana tra modernità e postmodernità*, Brescia, 2014., 28.

² Usp. I. SANNA, *L'identità aperta. Il cristiano e la questione antropologica*, Brescia, 2006., 357. Zloabljjenjem kloniranja ljudi, čovjek je smatran čovjekovom preslikom, a ne Božjim darom i Božjim stvorenjem. Usp. *isto*.

³ Usp. A. STAGLIANÒ, *Ecce homo: la persona, l'idea di cultura e la »questione antropologica« in Papa Wojtyła*, Città del Vaticano, 2008., 56.

⁴ FRANJO, »Parole del Santo Padre al termine del pranzo con i partecipanti al seminario internazionale sulla proposta di papa Francesco nell'esortazione apostolica *Evangelii gaudium* "per un'economia sempre più inclusiva"«, u: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2014/july/documents/papa-francesco_20140712_seminario-economia.html (14. 2. 2018.)

Vizija u kojoj je čovjek pronalazio i potvrđivao sebe kao *homo humanus* u ime progressa zamijenjena je vizijom *homo tehnicusa* i *homo oeconomicusa* što u konačnici predstavlja otuđenje čovjeka od njegove ljudskosti.⁵ Na taj način čovjeku je zapriječeno razvijati se u sveukupnosti njegovih dimenzija, tj. postaje *previše jednostavno biće* kojim je moguće manipulirati. Ta manipulacija dopijeva do točke da čovjek postaje preobražen u robota, u smislu da nema više potrebu za memorijom, osobnim jezikom i poviješću, jednostavno postaje objektom među objektima.⁶ Antropologija koja dokida čovjeku te kategorije najveći je neprijatelj čovjeka i humanizacije naših odnosa. Antropologija koja lišava čovjeka transcendentnoga usidrenja uzrokom je iskustva u kojem čovjek osjeća manjak značenja vlastitoga identiteta i stvarnosti koja ga okružuje.⁷

Imajući u vidu takav redukcionistički kontekst modernističke i postmodernističke antropologije, u sljedećem koraku našega rada želimo istaknuti doprinos evangelizacije humanizaciji naših odnosa. No najprije ćemo vidjeti važnost same evangelizacije kao permanentne zadaće Crkve i kao procesa koji se tiče svih kršćana.

1. Evangelizacija kao put humanizacije naših odnosa, ali ne samo to

Tijekom svoje duge povijesti Crkva je nudila, a još i danas nastavlja nuditi značajan doprinos razvoju ljudskoga roda. Među ostalim, evangelizacija je jedan od posebnih oblika kojim Crkva daje doprinos tomu razvoju. U različitim periodima postoje i različita područja evangelizacije, odnosno različita mjesta koja treba najprije identificirati kako bi ih se evangeliziralo. Možemo reći da je riječ o biblijskom, odnosno proročkom principu čitanja znakova vremena. Kada govorimo o tim područjima, ne mislimo na njih u geografskom smislu, nego radije mislimo na pojedina područja u kojima čovjek ostvaruje svoju egzistenciju. Evangelizacija koja se tiče svih vremena i svih razdoblja ljudskoga života osobita je zadaća Crkve koju je ona primila od samoga Isusa (usp. Mt 28, 16-20). Evangelizacije je iznimno dinamičan proces koji ne završava nikada i koji se tiče svih kršćana.⁸ Tako papa Pavao VI. govori o

⁵ Usp. K. WOJTYŁA, La visione antropologica della Humanae vitae, u: *Lateranum* 44(1978.), 125-145., ovdje 129.

⁶ Usp. J. B. METZ, Il cristianesimo e il soggetto dell'illuminismo, u: *Filosofia e Teologia* 3(1989.), 459-466., ovdje 465.

⁷ Usp. M. GAUCHET, *Disincanto del mondo. Una storia politica della religione*, Torino, 1992., 291.

⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve »Ad gentes«, u: *ISTI, Dokumenti*, Zagreb, ⁵1998. (= AG), br. 11.

evangelizaciji kao milosti i osobitom pozivu Crkve te njezinu najdubljem identitetu. Crkva postoji upravo kako bi evangelizirala.⁹

Objekt evangelizacije jest sve ono što je ljudsko, sve ono što služi čovjeku jer se poslanje Crkve usmjerava ljudskomu rodu i svakomu čovjeku pojedinačno u različitosti njegovih načina da bude čovjek u svojoj konkretnoj strukturi.¹⁰ Proces evangelizacije nastoji *iznutra preobraziti i učiniti novim samo čovječanstvo* te navijestiti evanđelje na svim razinama čovječanstva. S te točke gledišta evangelizacija postaje proces preobrazbe.¹¹

Za proces evangelizacije iznimno je važno imati na umu da svaki čovjek kojega se evangelizira živi u određenoj kulturu. To implicira evangeliziranje same kulture u kojoj čovjek živi.¹² Ovdje pod kulturom podrazumijevamo sveukupnost mentaliteta i kolektivnih stavova života i načina življenja. Riječ je o jednoj antropološkoj definiciji kulture prema kojoj kultura podrazumijeva karakteristične crte ljudske grupe, njezine načine mišljenja, ponašanja i humaniziranja ambijenta. Upravo je takva kultura objekt evangelizacije.¹³ U takvoj kulturi kršćanska poruka sposobna je donijeti kvalitativnu razliku, tj. dati dubinu, jer se evanđelje vidi kao mogućnost jedne dobre i uspješne egzistencije¹⁴, odnosno kao stil života. Talijanski teolog Carmelo Dotolo sugerira četiri središta ili jezgre oko kojih bi se trebala artikulirati evangelizacija¹⁵: 1) kristološko središte, tj. navještaj Isusa Krista kao središta ljudske egzistencije; 2) prepoznavanje vrijednosti svijeta kao mjesta ostvarivanja puta slobode i spasenja; 3) vezati navještaj evanđelja uz promociju ljudskoga dostojanstva

⁹ PAVAO VI., *Evangeli nuntiandi. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, Zagreb, 2000. (= EN), br. 14.

¹⁰ Usp. J.-M. TILLARD, *Evangelizzare l'umanità*, u: *Ad Gentes* 4(2000.)1, 11-29., ovdje 16. Autor govori o različitim kontinentalnim sinodama čija je nit vodilja evangelizacija ljudskoga roda jer svi ljudi i sve kulture imaju osobito mjesto u kojemu se trebaju odvijati i osobito mjesto u Božjem misterioznom planu u sveopćoj povijesti spasenja.

¹¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu »Gaudium et spes«*, u: *ISTI, Dokumenti*, Zagreb, ⁵1998. (= GS), br. 2.

¹² Usp. EN, br. 18-20. Prema tradicionalnom poimanju evangelizacija se strogo usmjerava osobama koje odgovaraju navještaju evanđelja, no danas se više govori o evangelizaciji kultura. Evangelizacija kultura i inkulturacija evanđelja dva su komplementarna vida jednoga jedincatoga evangelizacijskoga poslanja Crkve. Usp. H. CARRIER, *Inculturazione del vangelo*, u: *Dizionario di Teologia Fondamentale*, Assisi, 1990., 587-593., ovdje 590.

¹³ Usp. H. CARRIER, *Evangelizzazione della cultura*, u: *Dizionario di Teologia Fondamentale*, Assisi, 1990., 415-421., ovdje 416.

¹⁴ Usp. C. DOTOLO, *L'annuncio del Vangelo. Dal Nuovo Testamento alla Evangelii Gaudium*, Assisi, 2015., 129.

¹⁵ Usp. *isto*, 103-104.

i kvalitetu života; 4) evangelizacija svjedoči kulturu u kojoj postojanje za drugoga postaje mjera zrelosti vjere. Prema našem uvjerenju svi ti nukleusi pokazuju snažnu egzistencijalnu dimenziju vjere i u tome smislu očituju sposobnost vjere da dadne dubinu te postane *temeljna dimenzija humanizacije naših odnosa*. U najkraćem možemo naglasiti da evangelizacija smjera razlikovanju modela ponašanja u svjetlu evanđelja i obraćanju mentaliteta.¹⁶ U tom smislu evangelizacija bi se trebala usmjeriti prije svega novim ljudskim i kulturalnim teritorijima koji zbog enormno brzih promjena svijeta prije nisu ni postojali. U ta područja, uz mnoga druga, možemo ubrojiti i svijet masmedija, svijet tehnike, ambijent duhovno prazne kulture, ambijent kulture ispražnjene smislom, poimanje čovjeka ne kao osobe nego kao razlivene ljudskosti, općenito, problem govora o Bogu, projekt transhumanizma, kulturu odsutnosti srama, kulturu spektakla itd. Dakle cilj evangelizacije, koja u središtu ima misterij Krista u kojem jedinom postaje jasan misterij čovjeka¹⁷, jest u *predlaganju vjere obnovom ljudske egzistencije*, što kao implicitni cilj ima i humanizaciju naših odnosa. Za biblijsko utemeljenje humanizacije naših odnosa može nam posve slobodno poslužiti evanđeoski tekst: »Ljubi bližnjega svoga kao sebe samoga.« (Mk 12, 31) Ako i to bude jedan od nukleusa evangelizacije, nakon onoga kristološkoga središta, tada imamo izvrstan primjer *evangelizacije koja smjera humanizaciji*, ali ne krajnje horizontalnoj humanizaciji, nego onoj koja svoj temelj ima u Bogu koji daje tu zapovijed ljubavi i kojoj prethodi zapovijed ljubavi prema Bogu.

Evangelizacija ima veze i s novim uvjetima *mogućnosti vjerovanja* i mogućnosti ostvarivanja vlastite vjere. Charles Taylor ističe da su se uvjeti, odnosno stanje u kojem se nalazi današnji naslovnik kršćanske poruke posve promijenili, jer se prešlo od društva u kojem je vjera u Boga bila nepobitna u društvo u kojem je vjera u Boga smatrana samo jednom opcijom među mnogim drugima.¹⁸ U takvome kontekstu otkrivaju se svi izazovi evangelizacije. Oni se očituju u činjenici da kršćanstvo nije posve nepoznato suvremenom čovjeku, nego je sa svim svojim središnjim temama (milost, grijeh, eshatologija, soteriologija, sakramenti, Crkva) postalo irelevantno i banalno suvremenom čovjeku. Stoga je zadaća evangelizacije učiniti relevantnim kršćanstvo za današnju generaciju i za konkretnu situaciju posredstvom odgovarajućega jezika i novih modela navještaja evanđelja i to u korelaciji s novim društveno-kulturnim datostima. Konkretno to znači prevesti evanđelje u praktične i razumljive termine vodeći računa da ono ne izgubi ništa od svoje izvorne snage. Ono mora biti iznova naviješteno tako da ljudi današnjice shvate i prepoznaju u njemu oslobađajuću i preobražavajuću snagu koja je sposobna utjecati na ljudsku

¹⁶ Usp. H. CARRIER, *Evangelizzazione della cultura*, 418-419.

¹⁷ Usp. GS, br. 22.

¹⁸ Usp. Ch. TAYLOR, *Letà secolare*, Milano, 2009., 13.

egzistenciju i na humanizaciju naših odnosa. Evangelizacija kulture dakle upravo je u modelima prevođenja evanđelja u dijalogu s novim krajolicima.¹⁹ U konačnici, svrha je evangelizacije regenerirati i *transformirati kulturu* kako bi »takoreći isprevrne mjerila ljudskoga prosuđivanja, ustaljene vrednote, interese, misaona kretanja, ishodišna nadahnuća i životne obrasce koji su unutar ljudskoga roda u suprotnosti s Božjom Riječi i njegovim naumom spasenja«. ²⁰ Upravo tako shvaćenu evangelizaciju možemo smatrati »ponovnim buđenjem ljudskoga«²¹ koje nastoji učiniti čovjeka raspoloživim za divotu evanđelja te ga usmjerava prema osobnijoj i zrelijoj vjeri. Evangelizacija doprinosi cjelovitoj humanizaciji čovjeka i svijeta jer usmjerava pozornost na univerzalne vrijednosti koje se ne mogu iscrpiti ni u jednoj kulturi. Možda je najznačajnija zadaća evangelizacije u tome što ona sugerira ideju da je kršćanska ponuda duboko humanizirajuća. Postati ljudi po evanđelju, dakle onako kako nam evanđelje sugerira, prihvaćajući Isusov stil života, znači zapravo dati početak jedinstvenoj antropološkoj revoluciji koju karakterizira ljubav.²²

2. Evangelizacija nekih izabranih područja

Uz mnoštvo konkretnih područja, od kojih ćemo neke izdvojiti u ovom naslovu, važno je naglasiti da, u najopćenitijem smislu, evangelizacija koja smjera humanizaciji mora prije svega staviti naglasak na situaciju čovjekove granice, tj. slomiti iluziju modernoga čovjeka koja mu priječi da prihvati ograničenost vlastite egzistencije. Dio toga modernoga mita jesu idealističke i materijalističke vizije svijeta, veličanje različitih ideologija, veličanje vlastitoga *ja*, kao i pogrješne slike o Bogu. Drugi naglasak o kojem evangelizacija mora voditi računa jest taj da ukaže na površnost i ispraznost nekih stilova života suvremenoga čovjeka (npr. činjenje *reality showa* od vlastitoga života, goruća želja da bude viđen i pokaže se, kultura narcisoidnosti, pretjerani aktivizam, neravnoteža u vlastitoj egzistenciji itd.) te da nastoji osloboditi čovjeka od njegovih unutrašnjih i izvanjskih blokada, odnosno da ga oslobodi od svih blokiranih razina njegova života kako bi otvorila prostor za *mogućnost vjere*.²³ Tomu svakako treba pridodati i različite pedagoške pretenzije koje nastoje preobraziti društvo, različite forme psihologije i tehnologije koje nisu u stanju ponuditi duhovni nukleus te posljednje i dubinsko značenje i smisao života. Tako je na primjer pedagogija koja zaboravlja ili odbacuje svaki sadržaj koji ima vrijednost vječnoga i

¹⁹ Usp. C. DOTOLO, *L'annuncio del Vangelo*, 110., 117.

²⁰ EN, br. 19.

²¹ F. COSENTINO, *Sui sentieri di Dio. Mappe della nuova evangelizzazione*, Milano, 2012., 14.

²² Usp. C. DOTOLO, L. MEDDI, *Evangelizzare la vita cristiana. Teologia e pratiche di nuova evangelizzazione*, Assisi, 2012., 46.

²³ Usp. F. COSENTINO, *Sui sentieri di Dio*, 168-169.

transcendentnoga te koja teži samo preliminarnim oblicima obrazovanja, zapravo, pedagogija društva zatvorenoga u samoga sebe.²⁴

Kršćanska poruka mora biti snaga koja je sposobna prodrmati naš život, budeći nas iz indiferentnosti i autoreferencijalnosti, te tako pokazati svoju preobražavajuću snagu. Ona bi trebala postati supstancija i temelj svih naših tvrdnji i svih naših hermeneutskih procesa i to tako da čovjek sve prosuđuje s točke gledišta onoga što je bezuvjetno, a što je prisutno u kršćanskoj poruci i od nje ponuđeno.

Budući da je kršćanska poruka usmjerena čovjeku, onda sva područja (političko, kulturno, ekonomsko, društveno, umjetničko, svakodnevno) koja nužno zahtijevaju evangelizaciju u određenom smislu potječu od jedne neuravnotežene antropologije. Preobrazba koja smjera ekvilibriju ili ravnoteži između *biti* i *imati*, između *horizontalnoga* i *vertikalnoga*, između *traditio* i *reformatio* postaje mjesto i zadaća evangelizacije koja s jedne strane želi dati svoj doprinos humanizaciji naših odnosa, a s druge pokazati relevantnost kršćanstva. Naravno da stav koji prati takvu evangelizaciju mora biti prožet poniznošću i srdačnošću, odnosno blagošću i poštovanjem (usp. 1 Pt 3, 16). Već je samo po sebi jasno da takav proces zahtijeva podosta napora, strpljivosti, hrabrosti i vremena jer nužno mora obuhvatiti sva područja ljudske egzistencije, ona izvanjska i ona unutarnja. Krajolici kojima je potrebna evangelizacija nisu nastali odjednom, nego su rezultat različitih povijesnih procesa za koje je odgovorna kultura i različiti kulturni pokreti, ali i sama religija ako je zaboravila i zanemarila svoju mesijansku dimenziju.²⁵

2.1. EVANGELIZACIJA I EKONOMIJA

S teološke točke gledišta na globalnom geopolitičkom planu potrebno je istaknuti nužnost evangelizacije zakona tržišta u kojem prava tržišta zauzimaju mjesto prava čovjeka, što u konačnici vodi oduzimanju ljudskoga dostojanstva. Globalizacija svijeta i tehnički razvoj postali su saveznici brzoga povećanja globalne ekonomije. Globalna ekonomska situacija u kojoj živimo potiče nas da istaknemo nužnost evangelizacije ekonomije jer se ekonomija posve oslobodila od povezanosti s društvenom formom, gradeći tako ekonomiju koja se podlaže isključivo vlastitim zako-

²⁴ Usp. P. TILLICH, *Lo spirito borghese e il kairos*, Roma, 1929., 106.

²⁵ Mesijanska dimenzija kršćanske religije jest ona koja u prvi plan stavlja obraćenje, ljubav, spremnost na žrtvu i nasljedovanje, za razliku od buržoazijskoga života koji u prvi plan stavlja autonomiju, stabilnost, posjedovanje i uspjeh. Kršćanstvo mora uvijek biti na oprezu kako se ne bi iz mesijanske religije pretvorilo u buržoazijsku. Usp. J. B. METZ, *Al di là della religione borghese. Discorsi sul futuro del cristianesimo*, Brescia, 1990., 11.

nima.²⁶ To vodi opasnosti da postoje mnogi ljudi u ekonomski razvijenim područjima koji se vode jedino zahtjevima ekonomije, tako da je skoro sav njihov osobni i društveni život prožet ekonomizmom.²⁷

Evangelizacija mora trajno upozoravati na to da ekonomija ne može i ne smije biti jedini i konačni kriterij i cilj života, postajući tako božanstvo postmodernoga vremena.²⁸ U tom području potrebno je trezveno promišljati kako bi se uspjelo utjecati na ekonomiju evangelizacijom koja će dati dubinu ekonomiji čineći ju pozornom na one koji nisu u stanju podnositi zakone koje je ona sama nametnula. Ekonomija koju ne zanima ravnoteža u društvu i koja još k tomu nameće mit beskonačnoga rasta²⁹ neizbježno vodi onomu što je danas naša svakodnevica na mikrorazini i na makrorazini, a to je golema neravnoteža između bogatih i siromašnih koja kao takva ne doprinosi humanizaciji ljudskoga roda i naših odnosa, nego ih osiromašuje. Takva ekonomija često je i uzrok poniženja tolikih osoba oko nas. Pobuna uzrokovana poniženjima može biti uzrok mnogih šteta društvu u cjelini.³⁰ Govori se kako je 80 % bogatstva u rukama 20 % populacije, što je zastrašujuće diskriminatorno i neprihvatljivo te svjedoči o ekonomiji koja se posve odlijepila od osjećaja za temeljno ljudsko.

Evangelizacija koja bi uspjela doći do različitih ekonomskih sektora i pozvati ih da promisle o vlastitim politikama mogla bi doprinijeti solidarnosti i suživotu po mjeri čovjeka, što je temelj za humanizaciju naših odnosa. Samo solidaran razvoj ljudskoga roda uvjet je integralnoga razvoja čovjeka i humanizacije naših odnosa.³¹

²⁶ O tome vidi: R. PAPIN (ur.), *Globalizzazione: solidarietà o esclusione?*, Napoli, 2001., 108-115.; IVAN PAVAO II., *Dalla cultura e dall'etica scaturiscono un'economia ed un lavoro degni dell'uomo*, u: ISTI, *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, X/2, Città del Vaticano, 1988., 2214-2220., ovdje 2216.

²⁷ Usp. GS, br. 63.

²⁸ Usp. J. van der VLOET, *La fede di fronte alla sfida postmoderna*, u: *Communio* 110(1990.), talijansko izdanje, 8-15., ovdje 11.

²⁹ Usp. C. DOTOLO, *Cristianesimo e interculturalità: dialogo, ospitalità, ethos*, Assisi, 2011., 127.

³⁰ Zanzucchi ističe kako se toliki mladi muslimani, osobito Arapi, koji žive u zemljama s muslimanskom većinom usmjeruju prema Islamskoj državi, Al Kaidi i sličnim terorističkim organizacijama upravo zbog poniženja Arapa. Mnogi mladi iz srednjoistočnoga područja nisu nikada radili i nikada nisu upoznali ništa drugo doli ratove i poniženja. Usp. M. ZANZUCCHI, *Per cominciare. Isis, »Charlie Hebdo« e molto altro ancora sull'Islam e sui musulmani*, u: ISTI (ur.), *L'islam spiegato a chi ha paura dei musulmani*, Roma, 2015., 7-15., ovdje 10-11. Smatramo kako za to velik dio odgovornosti snosi i neuravnotežena globalna ekonomija.

³¹ Usp. PAVAO VI., *Populorum progressio*, apostolsko pismo, Città del Vaticano, 1967. (= PP), br. 43.

2.2. EVANGELIZACIJA I POSTHUMANISTIČKI PROJEKT

U prošlosti je bilo mnogo lakše definirati mjesta evangelizacije identificirajući ih s određenim misijskim područjima u geografskom smislu. U današnjem kulturno policentričnom svijetu³² nije dovoljno i nije moguće pronaći tek jedno geografsko područje kojemu treba navijestiti evanđelje. Danas živimo u društvu u kojem kršćanska vjera nije nepoznata, ali nije više ni pretpostavka ljudske egzistencije kako je bila nekada. Danas živimo u posve drukčijem društvu u kojem je virtualno i digitalno zamijenilo konkretno i stvarno te je uzrok otuđenja čovjeka od njega samoga i njegova ambijenta, kao i razlog nemara prema drugim ljudima, prema prirodi i okolini.

U takvome svijetu evangelizacija se mora usmjeriti i prema ideologiji tehnike koja u svojoj radikalizaciji vodi smrti čovjeka shvaćenoga kao *homo humanus* i u isto vrijeme konstrukciji *homo technicusa* kojemu su oduzete sve sposobnosti koje ga čine osobom. Pojava digitalnoga i virtualnoga svijeta nosi sa sobom opasnost evolucije jedne posve nove vrste o kojoj se danas sve glasnije govori – *posthumane*. Takva je evolucija opasna jer nije određena prirodnom selekcijom i darvinovskim evolucionizmom, nego evolucionizmom poboljšavanja sve do te točke da se govori o nestanku čovjeka shvaćenoga kao utjelovljeno stvorenje.³³ Takav evolucionizam promovira umjetnoga čovjeka koji bi mogao biti proizvod genetskoga inženjerstva što vodi posve stranoj redefiniciji ljudske naravi. Transhumanizam dovodi u opasnost poimanje čovjeka kao subjekta sposobnoga za samoodređenje te *technicira* ljudski jezik i zanemaruje povijest i memoriju. Problem transhumanizma, do kojega evangelizacija mora doći, tiče se antropološke, kulturne i duhovne naravi čovjeka jer u krajnjoj liniji transhumanizam nastoji eliminirati poimanje čovjeka kao *imago Dei*, što u konačnici vodi depersonalizaciji ljudske osobe.³⁴ U području transhumanizma evangelizacija bi trebala promicati vertikalnu transcedenciju ljudske osobe koja se suprotstavlja tzv. imanentnoj transcedenciji. Ta, imanentna transcedencija proizlazi iz transhumanističkih postulata te se svodi na *onkraj*, ali u kategorijama vremenitosti i samo u tome okviru nastoji poboljšati ljudsku egzistenciju.

Za zagovornike transhumanizma ljudska narav jest trajno postajanje koje je nužno modelirati. Prema toj logici *homo sapiens* jest nedovršena vrsta koju treba unaprije-

³² Usp. J. B. METZ, *Mistica degli occhi aperti. Per una spiritualità concreta e responsabile*, Brescia, 2013., 224.

³³ Usp. T. TOSOLINI, *L'uomo oltre l'uomo. Per una critica teologica a transumanesimo e post-umano*, Bologna, 2015., 6-8.

³⁴ Kategorija slike nosi u sebi dimenziju drugosti i različitosti jer je njezina bit biti slika nekoga drugoga i njezina je zadaća učiniti vidljivim drugoga. Usp. I. SANNA, *L'antropologia cristiana tra modernità e postmodernità*, 462.

diti prema najsavršenijemu stanju egzistencije. Oni ne vode računa da se život jednog bića ne može protegnuti dalje od određenoga vremena jer to proturječi biološkim zakonima. U tom smislu transhumanizam predlaže svoju eshatologiju koja ističe da će ljudi biti spašeni od njihove konačnosti i da će se njihovo tijelo preobraziti u čistu informaciju koja će trajati vječno.³⁵ U takvome kontekstu evangelizacija koja smjera humanizaciji ima za cilj ogoliti opsesiju za beskonačnom egzistencijom transhumanističkoga projekta i navijestiti da se u Kristu ne nudi kvantitativna ekstenzija života, nego kvalitativna preobrazba ljudske egzistencije i mogućnost postajanja novim stvaranjem u njemu (usp. 2 Kor 5, 17).³⁶ Jedna od temeljnih zadaća evangelizacije u tome kontekstu jest pokazati da čovjek kao Božje stvorenje ostaje gospodar vlastitih izuma i otkrića, a ne da oni gospodare njime.³⁷ Zadaća evangelizacije također je naviještati i svjedočiti da smo mi već *superhumanizirani*, tj. da smo nova stvorenja ako vjerujemo u onoga koji je umro i uskrsnuo i kao takvi smo već rođeni odozgo.³⁸

3. Pretpostavka evangelizacije

Uz sve, općenite i specifične, vanjske krajolike evangelizacije koja smjera humanizaciji prva pretpostavka mogućnosti evangelizacije mora uvijek biti prijanjanje onoga koji evangelizira uz kršćansku poruku i interiorizacija kršćanske poruke. Interiorizirati u određenom smislu znači kontemplirati, tako da na tome tragu možemo reći kako evangelizacija mora početi od kontemplacije. Ona je konstitutivni element navještaja evanđelja.³⁹ Riječ je o dubokom stavu, načinu življenja i ostvarivanja vlastite egzistencije u posvemašnjem izručenju Bogu i povjeravanju njemu vlastitih činova kako bi se moglo posve jasno dati razloge nade koja je u nama (usp. 1 Pt 3, 15). Mogli bismo kontemplaciju usporediti s pripravom srca koja je nužna kako bi se mogle suditi i naviještati vjerske istine.⁴⁰ Priprava srca smjera na unutarnje čišćenje.

³⁵ Usp. T. TOSOLINI, *L'uomo oltre l'uomo*, 23-28. Prema poimanju transhumanista smrt će biti samo jedno grozno sjećanje, a u budućnosti će ona postati proizvoljan izbor. Čini se da u toj besmrtnosti leži sva privlačnost posthumanističkoga projekta. No ipak se ne odgovara na pitanje koji je cilj potrage za besmrtnošću. Usp. *isto*, 29., 65.

³⁶ Usp. T. TOSOLINI, *L'uomo oltre l'uomo*, 30.

³⁷ Usp. J. van der VLOET, *La fede di fronte alla sfida postmoderna*, 14. Nizozemski teolog smatra kako nas upravo askeza može spasiti od diktature tehničke moći jer je askeza jedna vrsta umjetnosti kojom duhovno i kulturno upravljamo moći. Usp. *isto*, 14.

³⁸ Usp. T. TOSOLINI, *L'uomo oltre l'uomo*, 99-100.

³⁹ Usp. SEGRETARIATO PER I NON CRISTIANI, *L'atteggiamento della Chiesa di fronte ai seguaci di altre religioni. Riflessioni e orientamenti su dialogo e missione*, u: *Enchiridion Vaticanum*, 9, 928-943., br. 988-1031.

⁴⁰ Usp. J. H. NEWMAN, *Quindici sermoni all'università di Oxford*, u: *ISTI, Scritti filosofici*, Milano, 2005., 25-631., ovdje 373.

Kontemplacija nam pomaže pripremiti srce, pronaći malo tišine i učvrstiti vlastitu vjeru kako bismo druge mogli pripremiti na slušanje Božje Riječi. To bismo mogli zvati predevangelizacijom koja smjera pronaći otvorenost za mogućnost Boga za nas same i za druge. Upravo bi naš unutarnji svijet trebao biti mjesto koje je potrebno očistiti i osloboditi kako bismo načinili put prema vjeri i prema slušanju Riječi.⁴¹ Svaka evangelizacija mora započeti pogledom u vlastitu nutrinu što ne vodi izoliranju, nego novom smjeru, tj. prema drugima. Takav stav, tj. susret s vlastitim *ja* u Božjoj nazočnosti nužan je ako ne želimo postati »obijeljeni grobovi« (Mt 23, 27).

U tom kontekstu kontemplaciju bi trebalo promatrati kao propedeutiku koja je u temelju svakoga pastoralnoga i teološkoga rada. Bez kontemplativne priprave riskiramo pad u puki pragmatizam gdje kršćanska poruka postaje tekst bez ikakve duhovne snage. Kontemplacija kao priprava za evangelizaciju stoji nam kao brana koja priječi da evangelizacija kao dinamičan proces ponekad postane bijeg od unutarnjega pogleda i suočavanja sa samim sobom pred preobražavajućom snagom evanđelja.

Ovdje možemo otkriti i važnost kontemplacije za participativnu dimenziju ljudske osobe. Riječ je o tome da se kao polazna točka sudjelovanja s drugima u zajednici zahtijeva priprava srca i unutarnji pogled, što ne vodi egocentrizmu, nego, naprotiv, priprema susret s jednim *ti* koji čini mogućim iskustvo jednoga *mi*.

Kontemplativna dimenzija ljudske egzistencije ili *kontemplativna kultura* kao polazna točka evangelizacije može biti relevantan odgovor autodestruktivnom kulturnom ludilu, koje isključuje svaku ravnotežu između akcije i kontemplacije, materije i duha, između *biti* i *imati*.

4. Neki vidovi doprinosa evangelizacije humanizaciji naših odnosa

Evangelizacija koja kani ponovno dati *kvalitetu i dubinu ljudskoj egzistenciji* te doprinijeti humanizaciji naših odnosa nastoji ponuditi i razaznati neke modele odnosa s Bogom, s drugima i s ambijentom u kojem se živi. Takva evangelizacija otkriva čovjeka kao relacijsko biće i čini ga sposobnim za bratstvo⁴² i solidarnost, ali ne

⁴¹ Usp. M. P. GALLAGHER, *Essere liberi per poter credere*, Roma, 1995., 21-22.

⁴² Vrsnu analizu o kršćanskom bratstvu, na tragu Ratzingerovih jedinstvenih uvida o kršćanskom bratstvu, donio je Boris Vulić. U svome članku autor polazi od starozavjetne teološko-antropološke analize bratstva koja otkriva dvije razine ljudskoga bratstva koje se međusobno ne isključuju: naravnu po stvaranju i nadnaravnu po izabranju. Takvo poimanje bratstva izvrstan je most prema analizi novozavjetnoga bratstva gdje je jedan od vidova bratstva u Kristu i onaj koji ističe *univerzalnost* i *otvorenost* novoga bratstva otkrivajući ga kao zajedništvo u malenosti i potrebitosti. Ono se ostvaruje u djelotvornoj ljubavi prema potrebitima. Budući da je brat u izravnom smislu samo onaj tko je kršćanin, Vulić dobro uočava da upravo granica između onoga tko je brat i tko to nije predstavlja

samo unutar vlastite nacionalne, etničke, kulturne ili religiozne skupine, nego na univerzalnoj razini.

Humanizacija naših odnosa iznosi na vidjelo participativnu dimenziju ljudske osobe kao konstitutivnu dimenziju, odnosno čovjeka kao relacijsko biće. Relacionalnost kao konstitutivni element osobe potiče osobu prema drugomu i onda kada drugi ne pripada njegovoj grupi. Relacionalnost po svojoj naravi i funkciji ne poznaje granice i ne zatvara, nego otvara putove i prolaze prema drugima. U tom smislu važno je imati na umu da je otuđenje kao nijekanje participacije zapreka koja čovjeka sputava da uđe u odgovarajući odnos s drugim ljudima te da ih smatra drugim *ja*. Ispravan je stav da stvarnost drugoga proizlazi iz iskustva moga *ja*. Na taj način drugi se pojavljuje ne kao stranac, nego kao drukčije *ja*, kao *drugo ja*, kao jedno slično ili blisko *ja*.⁴³ Drugim riječima, savršeni identitet osobe potvrđuje se i prelazi preko drugosti (druge osobe).⁴⁴

Participacija označava interpersonalnu dimenziju i dimenziju ljudske intersubjektivnosti koja se ostvaruje u *ja-ti* odnosu te društvenu dimenziju koja se ogleda u *mi*-relaciji.⁴⁵ Osoba koja se pokazuje preko svojih činova to čini sudjelujući upravo u zajednici i djelujući zajedno s drugima gdje prepoznaje jedno *ti* kao drugo *ja*. Osoba prepoznaje *ti* ne samo djelujući s drugima nego »prvo iskustvo osobe je iskustvo druge osobe. Onomu *ti* i u njemu *mi* prethodi *ja*, ili ga barem prati«. ⁴⁶ Ili, kako izvrsno sintetizira Robert Spaemann, osobe su »bića koja nisu jednostavno ono što jesu nego koja ulaze u relacije s onim što jesu«. ⁴⁷

Ovaj kratki *excursus* o važnosti participativne dimenzije ljudske osobe važan je da bismo mogli govoriti o doprinosu evangelizacije humanizaciji naših odnosa kroz neke konkretne vidove kao što su kultura suživota, međukulturni dijalog, kultura

nužno razgraničenje kako bi to bratstvo služilo *univerzalnoj otvorenosti*. *Nebratstvo* onih koji su vani unosi se u samu srž kršćanskoga bratstva jer je Krist dao svoj život kao otkupninu *za mnoge*, a ne *protiv* njih. Upravo je iz toga vidljivo kako partikularno kršćansko bratstvo (braća u Kristu) postaje potvrđeno kao univerzalno. Usp. B. VULIĆ, *Kršćansko bratstvo kao spašenost i ujedinjenost*, u: *Diacovensia* 23(2015.)1, 71-88.

⁴³ Usp. K. WOJTYŁA, *Partecipazione o alienazione?*, u: ISTI, *Metafisica della persona. Tutte le opere filosofiche e saggi integrativi*, G. Reale, T. Styczeń (ur.), Milano, 2014., 1387-1403., ovdje 1390-1391.

⁴⁴ Usp. T. DI BELLA, *La centralità della persona nella filosofia di Karol Wojtyła*, u: *Laurentianum* 55 (2014.)2-3, 253-331., ovdje 291.

⁴⁵ Usp. M. CANGIOTTI, *Sul concetto di partecipazione in Karol Wojtyła*, u: RAZNI AUTORI, *Karol Wojtyła e il pensiero europeo contemporaneo*, Bologna, 1984, 83-97., ovdje 84.

⁴⁶ E. MOUNIER, *Il personalismo*, Roma, 2006., 60.

⁴⁷ R. SPAEMANN, *Cos'è il naturale: natura persona e agire morale*, Torino, 2012., 83.

solidarnosti i suosjećanja i kultura gostoljubivosti koje je nemoguće zamisliti bez participativne dimenzije ljudske osobe kao konstitutivne.

4.1. KULTURA SUŽIVOTA

Uvažavajući sveprožimajuću participativnu dimenziju ljudske osobe, kršćanstvo u procesu evangelizacije može ponuditi kulturu suživota koja u svome temelju ima biblijsku baštinu kao kvasac. Takva kultura suživota jedan je od doprinosa humanizaciji naših odnosa. Ona traži i naglašava slobodu i pravdu za sve i prepoznaje potencijalnu univerzalnost svake kulture. Takva kultura očituje se u prepoznavanju drugih u njihovoj različitosti. To je biblijski stav koji pronalazimo i u Isusovu susretu s drugima. Dobro zamjećuje Johann Baptist Metz kada kaže da je ta hermeneutika prepoznavanja u teologiji bila onemogućena jer je u kršćanskoj teologiji vrijedilo načelo prepoznavanja koje potječe od grčkoga načela identiteta, tj. da jednak može prepoznati samo jednakoga. Međutim, ako slijedimo biblijsku misao i osobito Pavlovu misao, onda se mora formulirati jedno drugo teološko načelo poznavanja, tj. ono što je različito prepoznaje se uzajamno. Sve do Drugoga vatikanskoga koncila ta hermeneutika prepoznavanja bila je ukinuta jer je, prema Metzu, Crkva univerzalnost svoga poslanja zamijenila univerzalnošću Božjega kraljevstva. Zbog toga razloga njezino poslanje nije bilo praćeno hermeneutikom prepoznavanja, nego hermeneutikom prilagodbe i podčinjavanja.⁴⁸ Kultura suživota kojoj je svoj doprinos dala i Crkva, osobito na Drugom vatikanskom koncilu (*Nostra aetate, Dignitatis humane*), može se razumjeti kao djelo osoba koje participiraju na stvaranju društva. Društvo suživota jest ono u kojem prevladava mogućnost za svakoga da se koristi instrumentima kako bi ostvario vlastite nakane. Kultura suživota i u njoj kultura prepoznavanja dopušta čovjeku otkriti da u njemu živi jedan mnogo dublji zakon koji nadilazi čovjeka, ali je u isto vrijeme i njegov zakon. Drugim riječima, dopušta mu prepoznati i biti prepoznat. Prihvatanje kulture suživota vodi modificiranju životnih navika, različitih stilova odnosa i modela obreda te poštivanju ljudske osobe i prepoznavanju njezina dostojanstva.⁴⁹

4.2. MEĐUKULTURNI DIJALOG

Doprinos evangelizacije humanizaciji naših odnosa jest i u međukulturnom dijalogu. Međukulturni dijalog otkriva ono što je važno i odlučujuće kako bi kulture pronašle zajednički pogled na univerzalne probleme. Takav dijalog zacijelo može pridonijeti isticanju vrijednosti istine, solidarnosti i ljubavi što je neizostavno za humanizaciju naših odnosa. Međutim potrebno je izraditi jedan međukulturni kriterij koji dopušta

⁴⁸ Usp. J. B. METZ, *Mistica degli occhi aperti*, 226-229.

⁴⁹ Usp. C. DOTOLO, *Teologia e postcristianesimo. Un percorso interdisciplinare*, Brescia, 2017., 236.

proslijediti daljnjoj spoznaji različitih kulturnih mogućnosti – riječ je o *metakulturnom pristupu*.⁵⁰ No ovdje moramo istaknuti i činjenicu da, ako je jedna kršćanski nadahnuta kultura znala izraditi temeljne ciljeve među kojima su dostojanstvo ljudske osobe, kvaliteta institucija i stil života u skladu sa slobodom, onda bi bilo apsurdno da joj se jedna kultura koja ne sadrži te elemente suprotstavi ili da je odbaci.⁵¹

Ono što uz to kršćanstvo može ponuditi u svome procesu evangelizacije, a s čime se mogu složiti svi ili većina društava i kulturâ, jest bezuvjetna ljubav koju Isus naviješta i pokazuje prema svima, oprost, jednakost, odnosno postupanje prema svakomu s jednakim dostojanstvom i poštovanjem, pravednost koja nadilazi samu sebe, tj. ne *oko za oko*, nego ljubav prema onima koji nas ne podnose, dijeljenje dobara sa siromašnima itd.⁵²

U najširem smislu možemo reći da je samo onaj tko živi svoje čovječstvo usmjereno prema nečemu apsolutnom i bezuvjetnom sposoban imati jedno integracijsko središte koje ga potiče na prakticiranje svih tih vrjednota koje smo nabrojili. Možda bi jedno takvo *integracijsko središte* moglo biti metakulturni kriterij. Ako je sadržaj toga integracijskoga središta ono što nas se bezuvjetno tiče i ako je kao takvo u odnosu sa svim aspektima stvarnosti, to znači da tada ujedinjuje sve elemente čovjekova života i, ako je zaista bezuvjetno i apsolutno, onda ih sve nadilazi i kao takvo može vrijediti kao metakulturni kriterij.

4.3. KULTURA SOLIDARNOSTI I SUOSJEĆANJA

S kršćanske točke gledišta nije dovoljna samo kultura suživota, nego treba i nešto više. Budući da kao kršćani slijedimo Isusov stil života koji daje novi obzor s kojega gledamo na odnos s drugima, onda su nužne solidarnost i suosjećajnost, vidljive u Isusovu stilu i načinu života, a osobito u primjeru milosrdnoga Samarijanca. U susretu s drugima nije njihov grijeh ili pad ono što Isusov mesijanski pogled vidi kao prvo, nego njihova patnja, bol i muka. Polazeći odatle, Metz smatra kako je kršćanski nauk o otkupljenju previše dramalizirao pitanje krivnje relativizirajući u isto vrijeme pitanje patnje.⁵³

⁵⁰ Usp. C. DOTOLO, L. MEDDI, *Evangelizzare la vita cristiana*, 66. Kompleksnost susreta s kultura-ma pokazuje kako ipak postoje neke ideje koje ujedinjuju sve kulture. Tu spada prije svega briga za ljudski rod, vrijednost demokracije, univerzalnost prava, potreba za smislom itd. Usp. *isto*.

⁵¹ Usp. R. FISICHELLA, *Inculturazione della fede e metodo teologico*, u: *PATH* 3(2004.)1, 125-139., ovdje 138.

⁵² Usp. A. NOLAN, *Essere cristiani oggi*, u: *Concilium* 47(2011.)2, tajansko izdanje, 62-73., ovdje 63-65.

⁵³ Usp. J. B. METZ, *Memoria passionis. Un ricordo provocatorio nella società pluralista*, Brescia, 2009., 153-154.

Kada čitamo prisposobu o milosrdnom Samarijancu, uočavamo sljedeći redoslijed: sažali se, pristupi mu, povi mu rane, posadi ga na svoje živinče, odvede u gostinjac i pobrinu se za njega (Lk 10, 25-27). Takav stil nadvisuje čisti suživot i ruši društveno-kulturne logike i površne običaje te nudi nešto što ide onkraj takvih logika. Riječ je, zapravo, o logici *agape* koja je snaga kršćanstva.⁵⁴ Stil dobrog Samarijanca jest stil koji pokazuje oči vjere, solidarnosti i bratstva koji se pojavljuju kao plod prijateljstva i ljubavi rušeći egoizam, površnost, autoreferencijalnost i nepravdu. To su naše oči, ali oči koje gledaju Božjim pogledom. To su oči koje gledaju vertikalno ne zanemarujući ono horizontalno.

Ako susret s drugim inaugurira nečuvan prostor suživota, to je zato što kulturno prevodi teološku dimenziju solidarnosti i suosjećanja.⁵⁵ Suosjećanje kao upletenost i kao izraz participativne dimenzije ljudske osobe poziva čovjeka na promjenu referentnih obzora, tj. potiče čovjeka na meditaciju biblijske tradicije koja nas poziva da promatramo i prosuđujemo sami sebi očima drugih. Biti suosjećajan ne znači određenu empatiju i preveliku emotivnost, nego znači oslobađanje od vlastitoga egoizma i autoreferencijalnosti te raspoloživost da budemo dotaknuti boli i potrebom drugih što je savršen i istinski put humanizaciji naših odnosa. Obzor suosjećanja pokazuje stanovitu mistiku gdje se *ja* ne otapa u smislu istočnih mistika, nego postaje moralno i politički potvrđeno unutar *mistike otvorenih očiju* koja je dostupna svima i koja vrijedi u javnom i privatnom životu.⁵⁶

U temelju suosjećajnosti kao oslobađanja vlastitoga *ja* od egoizma nalazi se solidarnost, ali ne kao stav ljubaznosti i dobrote, nego kao stav koji determinira našu zauzetost za zajedničko dobro. Solidarnost ne bi smjela biti prigodan stav, nego temeljni stav jednoga naroda ili skupine. U tom smislu i sv. Ivan Pavao II. govori o *kulturi solidarnosti* jer kultura nije partikularno dobro samo jedne privilegirane skupine, nego pripada cijelomu narodu.⁵⁷ Zbog toga je potrebna *globalizacija solidarnosti* koja pretpostavlja kulturu solidarnosti. Teološki gledano, solidarnost ima svoje korijene u Božjem ophođenju prema ljudima. Bog se pokazao solidarnim s nama. Vrhunac takve solidarnosti jest utjelovljenje Isusa Krista. S teološke točke gledišta solidarnost je najprije Božja milost, a tek kasnije životni izbor utemeljen na moralnim vrijednostima.⁵⁸ Solidarnost stavlja u prvi plan primat *biti nad imati*, gdje

⁵⁴ Usp. A. STAGLIANÒ, *Ecce homo*, 183.

⁵⁵ Usp. C. DOTOLO, *Cristianesimo e interculturalità*, 104.

⁵⁶ Usp. J. B. METZ, *Memoria passionis*, 156.

⁵⁷ Usp. J. SCHASCHING, *Dalla lotta di classe alla cultura della solidarietà*, u: R. LATOURELLE (ur.), *Vaticano II: Bilancio e prospettive venticinque anni dopo (1962-1987)*, II, Assisi, 1988., 1454-1467., ovdje 1461.

⁵⁸ Usp. G. PIANA, *Solidarietà*, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, 2009., 1075-1076.

imati samo na temelju *biti* poprima zaista humanu dimenziju u svojoj usmjerenosti prema *biti više*.⁵⁹ Solidarnost se tako pojavljuje kao put prema integralnom humanizmu i razvoju ljudskoga roda te humanizaciji naših odnosa, čemu je svoj obol dalo i crkveno učiteljstvo enciklikama: *Populorum progressio*, *Sollicitudo rei socialis*, *Caritas in veritate*.

Dakle ono što ne samo tolerira kulturne logike nego ih prekoračuje, kao što je vidljivo iz Isusova stila života, može biti plodan teren za kulturu suživota koja upućuje onkraj. U tom smislu kršćanstvo ima ulogu koja nadilazi kulturnu pripadnost jer, opskrbljujući kulture svojom dubinom i visinom, nadilazi ih i upućuje ih prema nečemu krajnjem i bezuvjetnom, odnosno, drukčije rečeno, prema nečemu neuvjetovanom društveno-kulturnim logikama. Drugim riječima, kršćanstvo tako procesom evangelizacije, uvažavajući sveprožimajuće načelo reciprocnosti, a ne načelo identiteta, oplemenjuje te društveno-kulturne logike.

4.4. KULTURA GOSTOLJUBIVOSTI

Onkraj kulture suživota koje kršćanstvo inaugurira svojim procesom evangelizacije i kultura gostoljubivosti pokazuje se onom koja očituje dubinu naše ljudskosti na osobnoj razini dajući tako doprinos humanizaciji naših odnosa.

Stav gostoljubivosti baština je indoeuropskih tradicija, ali u isto vrijeme pripada svijetu Biblije, ne isključujući druge civilizacije. Poslanica Hebrejima podsjeća na važnost gostoljubivosti upućujući na Abrahamovu scenu u Mamri, kada je i ne znajući primio anđele (usp. Heb 13, 2). Gostoljubivost je oblik reciprocnosti jer, izlažući se drugomu i prihvaćajući ga kod sebe, u svojoj kući, za svojim stolom ili, jednostavno, na pragu, uvijek sam u iščekivanju da i drugi učini to isto.⁶⁰ Iz toga kuta gledanja gostoljubivost se pokazuje kao jedna implicitna vjera, tj. ne kao eksplicitna vjera, nego kao temeljni i elementarni čin ljudskosti. Sa stavom gostoljubivosti, koji u određenom smislu znači darivanje samoga sebe drugomu, čovjek se pokazuje kao osoba. Kao takva, gostoljubivost je snagom implicitne vjere vrijednost koju dijele svi ljudi. Zbog toga razloga Isus pretpostavlja da je evanđelje već na djelu u drugom, ne nameće mu ga kao što možemo vidjeti iz primjera Nikodema, žene koja je krvarila ili sirofeničanke. U svim tim susretima Isus se nada i pretpostavlja da je vjera već prisutna i da već postoji klica vjere. Dakle u Isusovu stilu života nalazimo *radikalnu gostoljubivost*, tako da možemo reći da je Isusovo poslanje naviještati evanđelje na gostoljubiv način. Takav stil pronalazimo u Isusovu susretu s tolikima

⁵⁹ Usp. PP, br. 19-20.

⁶⁰ Usp. Ch. THEOBALD, *Lo stile della vita cristiana*, Magnano, 2015., 77-80.

koje ozdravlja zahvaljujući vjeri: »Vjera te tvoja spasila« (Lk 7, 50). S tim *vjera te tvoja spasila* Isus ostavlja prostor drugomu da pronade vlastiti identitet.⁶¹

I mi bismo u procesu evangelizacije trebali ostaviti prostora otvorima preko kojih novo može prodrijeti s vlastitim jezikom, kulturom i načinima razumijevanja.

Kultura gostoljubivosti u svojoj biti proturječi kulturi spektakla, egoizma i površnosti. Ona otvara čovjeka susretu s neočekivanim, s Drugim, pomažući tako čovjeku da iziđe iz svojih začaranih krugova, iz svojih krvarenja, svoje gube, svoje anonimnost, svojih rana i strahova. Kultura gostoljubivost zajedno s kulturom suživota sposobna je dati dubinu egzistenciji i ljudskim odnosima, upravo zato što poziva na *odgovornost*. Odgovornost uključuje djelovanje i realizira se u dvama smjerovima: odgovornost za vrijednosti koje smo spomenuli te odgovornost za ostvarenje samoga sebe, odakle potječe odgovornost za druge i pred drugima. Odgovornost prema drugima kriterij je vjernosti Bogu. U kontekstu humanizacije naših odnosa važno je istaknuti da se čovjek definira po svojoj odgovornosti prema ljudima i povijesti.⁶²

Umjesto zaključka: Isus Krist kao Novi Bitak

Sama kršćanska poruka predstavlja se kao novi stil života i novi način odnosa prema drugima. Kršćanska poruka sposobna je biti ponuda smisla i projekta života jer u sebi sadrži *kvalitativnu razliku*. Ta kvalitativna razlika jest u njezinoj vertikalnoj liniji koja prihvaća i horizontalnu te napose u jedincatosti Isusa Krista kao Novoga Bitka.⁶³

U procesu evangelizacije potrebno je krenuti od Krista koji kao živa Božja Riječ još uvijek ima što reći ljudima svih vremena. Njegov stil života, pozoran na čovjekova pitanja, može biti model i paradigma koja nam daje shvatiti kako upravljati životom. Isusov stil i cijeli njegov život nude nam se kao nadahnuće cijeloj našoj egzistenciji, tj. kao ono što daje posljednje značenje našem životu modificirajući naše egzistencijalno stanje. Iz njegova odnosa s Ocem možemo razumjeti što, kako

⁶¹ Usp. *isto*, 80-85.

⁶² Usp. GS, br. 55.

⁶³ Prema kristologiji luteranskoga teologa Paula Tillicha Novi Bitak jest esencijalno biće u uvjetima egzistencije koje nastoji pobijediti i nadvladati lom između esencije i egzistencije. Tillich upotrebljava taj pojam polazeći od 2 Kor 5, 17 gdje se čita da je čovjek u Kristu *novi stvor*. Isus, ako je Krist nositelj je Novoga Bitka kao osoba koja u potpunosti svoga bića ima kvalitetu koja se nalazi onkraj loma između esencijalnoga i egzistencijalnoga. To implicira da Isus predstavlja esencijalno jedinstvo između Boga i čovjeka te su u tom slučaju svi ljudi pozvani na tu formu Krista u kojoj nema tragova otuđenja u njemu samome te između njega i Boga. Usp. P. TILLICH, *Teologia sistematica*, II, Torino, 2001., 133s.

i kakvi mi ljudi već jesmo i kako se kao takvi posve ostvariti.⁶⁴ Isus je posve za druge, njegova egzistencija bitno je *pro-egzistencija*. Njegova je jedinstvenost upravo u otvorenosti prema svim ljudima. Iz toga kuta gledanja *biti sinovi u Sinu* očituje i naše mogućnosti, koje su uvijek dar Božje milosti, glede onoga što se tiče naše proegzistencije, ostvarujući tako logiku istinskoga bratstva i prave ljubavi. U tom kontekstu *biti za druge* jest mjera zrelosti naše osobne i zajedničke vjere te osobna i zajednička ratifikacija onoga što pred Bogom ontološki već jesmo.

Jedna od najvažnijih uloga kršćanstva jest biti svjedokom Novoga Bitka od kojega prima vlastiti autoritet. Upravo Isusova božansko-ljudska egzistencija može postati referentni obzor za evangelizaciju koja smjera humanizaciji naših odnosa. Svojim božanskim utjelovljenjem te svojim životnim stilom Isus inaugurira drukčiju paradigmu vjerničkoga iskustva koja nije više podložna etičkoj čistoći i nedostižnom savršenstvu, ali ih ne isključuje, nego je sposobna preobraziti život i usmjeriti ga prema dubini i oslobađajućem osobnom odnosu između Boga i čovjeka.⁶⁵ Možemo reći da Isus posve utjelovljuje poruku koju naviješta. U Isusu postoji bitna relacija i intimna povezanost između navještaja i Navjestitelja. On sam, u svojoj osobi i svome djelovanju, uvijek je istodobno navještaj i Navjestitelj. U tom smislu on je najvjerodostojniji navjestitelj. Njegova je vjerodostojnost u krajnjoj podudarnosti njega i njegovih riječi i djela te u davanju svoje egzistencije za druge.⁶⁶

Kršćanstvo je otvoreno svemu jer nadilazi sve razlike snagom Novoga Bitka. Sve razlike nadiđene su jer u Kristovoj slici vidimo sliku *esencijalne ljudskosti*. Nije riječ dakle o potpuno idealnoj slici. Novi Bitak jest stvarnost koja se izaruje preko slike Isusa koje se sjećaju učenici kad su ga prihvatili.⁶⁷ Novi Bitak nas prihvaća čineći tako da mi možemo prihvatiti sami sebe. U Isusu onaj tko je neprihvatljiv postaje prihvatljiv. On u stvarnosti prevodi Božje djelo za ljude i pokazuje da se Bog okreće ranjenima i izgubljenima i da prihvaća cjelovitu ljudsku osobu obnavljajući je. Bog Isusa Krista jest onaj koji ne prezire ono što je stvorio. U Isusu Kristu pronalazimo poruku koja ruši egzistencijalne konflikte i koja nadilazi otuđenje i sve oblike egoizma i egocentrizma čineći nas bližnjima drugim ljudima. U Isusu Kristu kao Novom Bitku čovjek pronalazi Boga koji je iskusio tjeskobe, strahove, patnje i krikove te je upravo zbog toga u stanju pomoći onima koji trpe pokazujući tako i nama put prema humanizaciji naših odnosa.

⁶⁴ Usp. E. SCHILLEBEECKX, *Perché la politica non è tutto. Parlare di Dio in un mondo minacciato*, Brescia, 1987., 27.

⁶⁵ Usp. C. DOTOLO, *L'annuncio del Vangelo*, 20.

⁶⁶ Usp. Ch. THEOBALD, *Lo stile della vita cristiana*, 16-17.; E. SCHILLEBEECKX, *Perché la politica non è tutto*, 32.

⁶⁷ Usp. P. TILLICH, *L'irrilevanza e la rilevanza del messaggio cristiano per l'umanità oggi*, Brescia, 1998., 78.

THE CONTRIBUTION OF EVANGELIZATION TO THE HUMANIZATION OF OUR RELATIONSHIPS

Hrvoje KALEM*

Summary: *Over the centuries, in many areas of its activity the Church has contributed greatly to the development of humanity. One of the ways in which the Church articulated and realized this contribution is evangelization. After the introductory part, which only points to the importance of a new anthropological question as the context from which the need for evangelization towards humanization arises, the aim of this article is to highlight the importance of evangelization as a permanent task of the Church, and to point to the fact that the object of evangelization is everything that is human and that is lived in a particular culture. In this sense, evangelization presents itself also as a way of humanizing our relationships. We then point to the selected specific areas that need to be evangelized, which have appeared as a consequence of newly emerging cultural changes, such as, economics and transhumanist project. The final part of the article highlights certain specific contributions of evangelization to the humanization of our relationships, such as the culture of coexistence, the culture of compassion and solidarity, intercultural dialogue and the culture of hospitality. In the end, the article suggests that the reference point and the horizon of evangelization which focuses on the humanization of our relationships is Jesus Christ, his person and his actions, and especially his lifestyle and the way he behaved with those he encountered.*

Keywords: *evangelization, humanization, humanity, culture, New Being, Jesus Christ.*

* Hrvoje Kalem, Ph. D., Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, P. Preradovića St 17, P. O. box 54, 31 400 Đakovo, Croatia, hrvojekalem@gmail.com